

ศึกษาแนวคิดเชิงสุนทรียภาพและหลักพุทธธรรม

ที่ปรากฏในบทกวีของไพบรินทร์ ขาวงาม

A STUDY OF AESTHETIC CONCEPT AND BUDDHIST PRINCIPLE APPEARED IN THE POEMS OF PAIVARIN KHAO-NGAM

กาญจนพงศ์ สุวรรณ, พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง)

kanchanapong suwan, PhraWorawut Wisutthimethi (Othong)

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chaiyaphum Buddhist College

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, PhraNakhonSiAyutthaya

Corresponding author, e-mail: warawut19952538@G-mail.com,

วันที่รับบทความ (Received) : 5 มิถุนายน 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 26 มิถุนายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 27 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้เขียนเพื่อศึกษา แนวคิดเชิงสุนทรียภาพทั่วไป เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความงามที่ปรากฏในงานศิลปะและธรรมชาติ คือ แนวคิดเชิงสุนทรียภาพในบทกวีเป็นสุนทรียภาพแห่งชีวิต และมีคุณค่าทางจิตศิลป์ด้านอารมณ์ความรู้สึก ที่เกิดจากสุนทรียะเชิงจินตนาการ บทกวีจะสื่อสารทางความคิด ต่อบรรดาการสร้างสรรค์งานศิลปะ ทำให้สัมผัสถึงรสแห่งศิลปะ ความงดงาม ความไพเราะ สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เกิดความรู้สึกปีติยินดี อิ่มเอมใจ และชื่นชมในสิ่งต่าง ๆ แนวคิดเชิงสุนทรียภาพ และหลักพุทธธรรม ที่ปรากฏในบทกวีของไพบรินทร์ ขาวงาม คือพุทธธรรมที่ปรากฏในบทกวีของไพบรินทร์ ขาวงาม ได้แก่ ความกตัญญู ความสันโดษ ความเสียสละ ความถ่อมตน ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ รูปแบบแนวคิดเชิงสุนทรียภาพ และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทกวีของไพบรินทร์ ขาวงาม คือบทกวีของไพบรินทร์ ขาวงาม ได้รับอิทธิพลมาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนา และมีแนวคิดส่วนหนึ่งมาจากปรัชญาชีวิต แบบธรรมชาตินิยม ทำให้เห็นถึงหลักพุทธธรรม ที่ซ่อนอยู่ในบทกวี ได้แก่ ความกตัญญู ความสามัคคี ความเพียร ความซื่อสัตย์ และความสันโดษ สุนทรียภาพในบทกวีเป็นสิ่งที่สนับสนุนให้เกิดความงาม ในแง่ของวรรณศิลป์ที่ถูกถ่ายทอดออกมาจากอารมณ์ความรู้สึก ได้แก่ การเล่นคำ การสรรคำ คำสัมผัส สำนวน โวหาร และการอุปมา อุปไมย

คำสำคัญ: สุนทรียภาพ, พุทธธรรม, บทกวี, ไพบรินทร์ ขาวงาม

Abstract

This article is written for study purposes General aesthetics concept is the science of beauty that appears in art and nature. That is, the aesthetic concept in poetry is the aesthetics of life and has the value of fine art in terms of emotion that comes from imaginative aesthetics. Poetry will communicate through thoughts to all creations of art, allowing the taste of art, beauty, and melodiousness to be perceived by the senses, creating a feeling of joy, satisfaction, and appreciation for various things. The aesthetic concept and Buddhist principles that appear in the poems of Phaiwarin Khao Ngam are the Buddhist principles that appear in the poems of Phaiwarin Khao Ngam, namely, gratitude, solitude, sacrifice, humility, courage, and honesty. The form of aesthetic concepts and Buddhist principles that appear in the poems of Phaiwarin Khao Ngam are the poems of Phaiwarin Khao Ngam that are influenced by the teachings of Buddhism and have some ideas from the philosophy of life, naturalism, showing the principles of Buddhism hidden in the poems, namely, gratitude, unity, perseverance, honesty, and solitude. The aesthetics of poetry is something that supports beauty. In terms of literature that is conveyed through emotions, including word play, alliteration, rhyme, idioms, and metaphors.

Keyword: Aesthetics, Buddhism, Poetry, Phaiwarin Khaongam

บทนำ

แนวคิดเชิงสุนทรียภาพเป็นแนวคิดทางปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยความงาม และสิ่งทีงามทั้งในงานศิลปะ และในธรรมชาติเป็นความเข้าใจของนักปรัชญาทั้งหลาย โดยเฉพาะเรื่องสุนทรียภาพนั้นมีปรากฏอยู่ในทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นปรากฏอยู่ในธรรมชาติที่แสดงถึงความงามในแต่ละสิ่งตามธรรมชาติที่ได้สร้างมา พร้อมกับปรากฏในภาษา อันเป็นภาษาที่แสดงออกทางด้านท่วงทำนองการขับร้องของเสียงเพลงที่เป็นสุนทรียภาพผ่านวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสั้น บทกวี นวนิยาย รวมถึงทำนองในการแสดงออกถึงความงามในด้านการเขียนบทเพลง และเนื้อความต่าง ๆ ทางวัฒนธรรมซึ่งเนื้อหาจากบทกวีเรื่องม้าก้านกล้วยของไพโรจน์ ขาวงาม และบทกวีเล่มอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยเลือกมานำเสนอ เป็นเนื้อหาที่อุดมด้วยคำสอนที่เป็นการขัดเกลากายใจของมนุษย์ ทำให้เกิดความงามได้ทั้งภายในและภายนอกที่ยั่งยืนและเจริญธรรม จึงนับได้ว่าเป็นบทกวีที่มีเนื้อหาแห่งสุนทรียภาพ ซ่อนอยู่ภายในเรื่องอย่างเต็มเปี่ยม

สุนทรียภาพศึกษาประเด็นที่ว่าด้วยความงามทางศิลปะเกิดจากการรังสรรค์ของมนุษย์ว่า เราจะรู้ได้อย่างไรว่า สิ่งไหนจะงามหรือไม่งาม แล้วความงามนั้นเกิดจากอะไร เป็นต้น แล้วประเด็นดังกล่าวก็

มีผู้นิยามความหมายสุนทรียภาพเอาไว้ด้วยกันหลายประเด็น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายสุนทรียภาพว่า เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่ว่าด้วยความงาม และสิ่งที่ดึงดูดใจจิตใจที่ปรากฏอยู่ในงานศิลปะนั้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554: 94) กิริติ บุญเจือ ให้ความหมายสุนทรียภาพมาจากศัพท์ว่า สุนทรียะ+ภาพ สุนทรียะ แปลว่า ดึงดูด สุนทรียภาพมีความหมายตามรากศัพท์ว่า วิชาที่ว่าด้วยความงาม (กิริติ บุญเจือ, 2546: 49)

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ ให้ความหมายสุนทรียภาพว่าเป็นแหล่งที่มาของการสร้างสรรค์ รูปแบบและคุณค่าของงานศิลปะ โดยศัพท์คำว่า สุนทรียภาพ เป็นศัพท์ที่บัญญัติขึ้นครั้งแรก อาเล็กซานเดอร์ เบการ์ เทนสุนทรียภาพเป็นสาขาหนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าหรือปรัชญาบริสุทธิ์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม สิ่งดึงดูดใจ ทั้งในศิลปะและธรรมชาติ รวมทั้งรสนิยม โดยศึกษาถึงบ่อเกิดของความงาม มาตรฐานแห่งคุณค่าในการตัดสินเกี่ยวกับศิลปะ (สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2542: 86) ชานตายนานา กล่าวถึงความงามไว้ในหนังสือสัมผัสความงามของเขาวา ความงามเป็นความพอใจชนิดหนึ่งศิลปะ คือการสร้างสิ่งสวยงาม ความงดงามจึงเป็นเรื่องของคุณค่าและคุณค่านี้เป็นสิ่งที่เรารู้จักชอบ และต้องการ ดังนั้น สิ่งใดที่เราไม่รู้จักและไม่ชอบ ก็ไม่สามารถเป็นสิ่งสวยงามได้ (วนิดา ขำเขียว, 2543: 54) ทฤษฎีปรัวิสัยมีแนวคิดในการมองว่าความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ ความงามเป็นสิ่งที่มิอยู่ในเนื้อวัตถุและติดมากับวัตถุ ยืนยันว่าวัตถุมีความงามในตัวเอง เป็นบ่อเกิดหรือแหล่งกำเนิดของสุนทรียภาพ บุคคลเป็นเพียงผู้รับรู้เท่านั้น วัตถุจึงมีความงามอยู่ในตัวเองตลอดกาล แม้จะมีบุคคลให้ความสนใจหรือไม่ก็ตาม ส่วนกรณีที่มีการรับรู้จนบังเกิดความรู้สึกถึงระดับอารมณ์สะท้อนใจได้เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับความรู้และประสบการณ์ผัสสะทางประสาทสัมผัสเชิงสุนทรียภาพของแต่ละบุคคล มิได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย หากแต่ต้องมีวัตถุเป็นสื่อที่ไปกระตุ้นเร้าอารมณ์ความรู้สึกนั้น (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2548: 32) การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียภาพ คือเป็นการศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์ทำความเข้าใจในความหลากหลาย ของความงามและการอธิบายความในบทกวี อันเป็นการแสดงออกถึงความงามเชิงภาษา ความงามนี้ เรียกอีกอย่างว่า สุนทรียภาพ บทกวีเรื่องม้าก้านกล้วย และเล่มอื่นของไพโรจน์ ขาวงาม เป็นรวมบทกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยที่สะท้อนให้เห็นพลังชีวิตและจิตใจของคนชนบท ที่เข้ามาสู่เมืองด้วยความใฝ่ฝันและความหวังถึงชีวิตที่ดีกว่า กลายเป็นพลังสำคัญอันสร้างสรรค์สังคม แม้คนชนบทจะพบกับชีวิตแปลกแยกในสังคมเมือง แต่ความผูกพันโยหาชีวิตในถิ่นเดิมเป็นพลังเลี้ยงให้คนชนบทยืนหยัดอยู่ได้ (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2545: 79)

ไพโรจน์ ขาวงาม สามารถใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์สร้างความกลมกลืนของรูปแบบและเนื้อหา ด้วยการสรรคำกวีโวหาร และลำนํ้าแห่งเสียงถ่ายทอดอารมณ์สะท้อนใจให้ผู้อ่านได้ร่วมรับรู้ความรู้สึกนึกคิด และสารที่สื่ออย่างสมบูรณ์ งดงาม เนื้อหาบทประพันธ์หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ชุด ม้าก้านกล้วยของไพโรจน์ ขาวงาม เป็นผลงานที่ตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. 2538 ประกอบด้วยบทกวีนิพนธ์ทั้งสิ้น 47 บท เป็นงานซึ่งสร้างสรรค์ขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2532-2538 เมื่อพิจารณาเนื้อหาบทประพันธ์กล่าวได้ว่า เนื้อหาทางอารมณ์ที่กวีถ่ายทอดล้วนกลั่นกรองมาจากความรู้สึกส่วนลึกของยุคสมัย ในช่วงที่สังคมไทยมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม แต่กลับละเลยการพัฒนาภาคเกษตรกรรม และทอดทิ้งให้ชาวไร่ชาวนาซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศต้องเผชิญกับปัญหาความทุกข์ยากไปตาม

ยถากรรม ไพรวินทร์ในฐานะหน่วยหนึ่งของสังคมเกษตรกรรมชนบทก็ต้องประสบกับปัญหาความยากจน ในภาวะล่มสลายของสังคมเกษตรกรรมเขาต้องกลายเป็นคนพลัดถิ่นเนื่องจากมาทำงานทำในเมืองหลวง พร้อมกับศึกษาหาความรู้อย่างเป็นทางการในสถานศึกษา และต้องเผชิญกับความแปลกแยกกับสังคมเมือง เขาอาศัยกวีนิพนธ์เป็นทั้งการแสวงหาคำตอบและการสื่อสารกับตัวเอง พร้อมบอกกล่าวให้สังคมร่วมรับรู้หลังจากที่เขียนบทกวีนิพนธ์อย่างต่อเนื่อง งานชุดนี้เปรียบเสมือนบันทึกความรู้สึกนึกคิดของกวีที่โยกกับอดีตและปัจจุบันในประสบการณ์ของผู้แต่งเด่นชัดกว่างานชุดอื่นดังที่เขาบอกว่า ม้าก้านกล้วยเปรียบเสมือนเป็นบันทึกของคนไกลบ้านคนหนึ่งที่เกิดถึงที่ที่เขาจากมา คิดถึงที่ที่เขาจะต้องจากไป คิดถึงที่ที่เขาจะต้องพบในวันหน้า (ไพรวินทร์ ขาวงาม, 2547: 20)

เมื่อได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน เขาได้แถลงว่าข้าพเจ้าเพียงต้องการบอกเล่าเหตุการณ์พบเห็นที่กระทบต่อความรู้สึกนึกคิด บางครั้งด้วยพลังของอารมณ์ฉวีไลหา บางคราด้วยพลังของอารมณ์ไฝฝันทะเยอทะยาน (ไพรวินทร์ ขาวงาม, 2547: 52) อาจจะกล่าวได้ว่า การที่งานชุดม้าก้านกล้วยมีลักษณะนิราศย้อนม้วนขึ้นอยู่กับจุดเด่น คือ การเผยตัวตนของผู้แต่งที่เน้นอารมณ์เศร้า เพราะการพลัดพราก รวมบทกวีนิพนธ์ ม้าก้านกล้วย ของไพรวินทร์ ขาวงาม มีลักษณะของนิราศสมัยใหม่ โดยได้ใช้ขนบธรรมเนียมของนิราศมาสร้างสรรค์เป็นนิราศรูปแบบใหม่ และได้แสดงทัศนะว่า ในภavn้าของม้าก้านกล้วยมีองค์ประกอบของความเป็นนิราศอยู่ครบถ้วน คือการเดินทาง การพลัดพรากจากถิ่น ความเศร้าโศกโหยหา การพรรณนาความงามของแผ่นดินอีสานอาจเปรียบได้กับการชมโฉมนางอันเป็นที่รักตามขนบนิราศโบราณ ม้าก้านกล้วยจึงมีความก้าวหน้าของพัฒนาการทางขนบธรรมเนียมวรรณศิลป์ให้เหมาะกับการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ได้เป็นอย่างดี ม้าก้านกล้วยเป็นหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย ที่สะท้อนให้เห็นพลังชีวิตและจิตใจของคนชนบทที่เข้ามาสู่เมืองหลวงด้วยความไฝฝันทะเยอทะยานและความหวังถึงชีวิตที่ดีกว่า โดยพวกเขาได้กลายเป็นพลังสำคัญในการสร้างสรรค์สังคม เนื้อเรื่องแสดงถึงความผูกพันกับถิ่นบ้านเกิดในต่างจังหวัด เมื่อคนชนบทต้องจากลามาทำงานในเมืองหรือกรุงเทพมหานคร เกิดอารมณ์คิดถึงและฉวีไลหาท้องทุ่งนา บรรยายอากาศที่คุ้นเคย และคนที่มีน้ำใจไมตรีให้แ่กัน สะท้อนภาพในเมืองที่มีแต่ความวุ่นวายเร่งรีบ ความไม่จริงใจต่อกัน ผู้คนมุ่งแต่ทำงานเพื่อเงิน แม้คนชนบทจะพบกับชีวิตที่แปลกแยกในสังคมเมืองแต่ความผูกพันโหยหาชีวิตในถิ่นเดิมก็เป็นพลังหล่อเลี้ยงให้คนชนบทยืนหยัดอยู่ได้ ผู้เขียนใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ สร้างความกลมกลืนของรูปแบบและเนื้อหาด้วยการสรรคำ ด้วยกวีโวหาร และด้วยลำนนำแห่งเสียง ซึ่งถ่ายทอดอารมณ์สะท้อนใจ ให้ผู้อ่านได้รับรู้ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนสารที่สื่อได้อย่างสมบูรณ์งดงาม แบ่งเนื้อหาออกเป็นสี่ภาค คือภาคนำ: ม้าก้านกล้วย ภาคหนึ่ง: แผ่นดินถิ่นทุ่ง ภาคสอง: แผ่นดินถิ่นเมือง และภาคสาม: แผ่นดินถิ่นใด

ในที่นี้จะขอยกตัวอย่าง บทกวีจากหนังสือรวมบทกวีม้าก้านกล้วย ภาคหนึ่ง: แผ่นดินถิ่นทุ่งซึ่งมีบทกวีรวมอยู่ในบทนี้ทั้งสิ้น 13 บทด้วยกัน ได้แก่ บนแผ่นดินนอกของแผ่นดิน รอยร่ายรำของข้าวกล้าและผักแว่น เด็กและควายและโลก เจ้าต้นกล้าไผ่โปรบ นกทุ่ง เจ้าสายใบตอง เพลงควายลาทุ่ง ลมพัดรวงข้าวหนาวดอกจาน เพลงกล่อมเด็ก ผู้มาใหม่ ผู้ไปก่อนไหมแท้ที่แม่ทอ บ้านตาย ซึ่งในแต่ละบทก็มีการประพันธ์ที่แตกต่างกันไปมีลีลาการใช้คำการใช้ภาษาที่กวีสามารถถ่ายทอดออกมาได้อย่างลงตัว เข้ากับยุค

สมัย แฝงไปด้วยสุนทรียภาพ (ความงามทั้งรสถ้อย และรสคำ) เนื้อหาในบทกวีก็มีอัตลักษณ์อันแฝงอยู่ด้วย ตลอดถึงหนังสือบทกวีเรื่องอื่นที่นำมาศึกษาวิจัยร่วมด้วย เช่น คำใดจะเอ่ยได้ตั้งใจ คือแรงใจและไฟฝัน เจ้านกวี ไม่ใช่กวีนิพนธ์จากชายป่าอารยธรรม ฤติกาล ไหมแท้ที่แม่ทอ ดอกพะยอมยามยาก และปรัชญาตะวันตกตลอดถึงแนวคิดของนักปราชญ์ทางปรัชญาและวรรณกรรมทั่วไปรวมทั้งภาพสะท้อนในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวแทนของบทกวีทั้งหมดของไพวรินทร์ ขาวงาม

การศึกษาแนวคิดเชิงสุนทรียภาพและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทกวีของไพวรินทร์ ขาวงาม เน้นการศึกษาวิเคราะห์รวบรวมข้อมูลจากบทกวีเรื่องม้าก้านกล้วย คำใดจะเอ่ยได้ตั้งใจ คือแรงใจและไฟฝัน เจ้านกวี ไม่ใช่กวีนิพนธ์จากชายป่าอารยธรรม ฤติกาล ไหมแท้ที่แม่ทอ ดอกพะยอมยามยาก ของไพวรินทร์ ขาวงาม เพื่อให้ได้แนวคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดเชิงสุนทรียภาพที่ปรากฏในบทกวีของไพวรินทร์ ขาวงาม ทำการศึกษาแนวคิดเชิงสุนทรียภาพ และหลักพุทธธรรม ทำการถอดรหัสคำสอนออกมาอย่างลึกซึ้ง และรอบด้านซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาแนวคิด เชิงสุนทรียภาพที่มีปรากฏในบทกวีของไพวรินทร์ ขาวงาม ซึ่งเป็นกวีซีไรต์ของไทย สร้างความงามให้เกิดมีขึ้นได้ ในการศึกษาและในการพัฒนาตัวตนของผู้ศึกษา อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาร่วมด้วย

แนวคิดเชิงสุนทรียภาพทั่วไปที่ปรากฏในบทกวีของไพวรินทร์ ขาวงาม

บทกวีม้าก้านกล้วยเป็นตัวแทนบทกวีทุกเล่มของไพวรินทร์ ขาวงาม ซึ่งสะท้อนความเป็นอีสานเป็นอย่างดี ผู้แต่งได้ถ่ายทอดออกมาผ่านบทกวีที่เนื้อเรื่องแสดงถึงความผูกพันกับถิ่นบ้านเกิดในต่างจังหวัด เมื่อคนชนบทต้องจากลามาทำงานในเมืองหรือกรุงเทพมหานคร เกิดอารมณ์คิดถึงและถวิลหาท้องทุ่งนา บรรยากาศที่คุ้นเคย และคนที่มิน้ำใจไมตรีให้แก่กัน สะท้อนภาพในเมืองที่มีแต่ความวุ่นวายเร่งรีบความไม่จริงใจต่อกัน ผู้คนมุ่งแต่ทำงานเพื่อเงิน แม้คนชนบทจะพบกับชีวิตที่แปลกแยกในสังคมเมืองแต่ความผูกพันโยหาชีวิตในถิ่นเดิมก็เป็นพลังหล่อเลี้ยงให้คนชนบทยืนหยัดอยู่ได้ บทกวีม้าก้านกล้วยยังแสดงถึงอัตลักษณ์ถิ่นของคนอีสานในด้านต่าง ๆ อีกทั้งวิถีชีวิต และคุณธรรมจริยธรรมเอาไว้อีกด้วย เช่น (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2547: 14)

ด้วยเกียรติภูมิลูกทุ่ง	แม่ไม่โรจน์รุ่งสูงส่ง
หนึ่งสมองสองมือที่ซื่อตรง	อาจเอื้อมถือธงแห่งชัย
เชื่อว่าคึกนี้หนังหนัง	แม่จ๋าอย่าห่วงถึงให้
ขอแต่แม่ส่งแรงใจ	ลูกทนสู้ได้ไม่กลัว
แม้เพียงมือเปล่าใจเปลี่ยว	ขอเทียรวบทำไปทั่ว
กลองศึกคึกเร้าระร่ำ	ระเร่เพลงยั่ววิญญาณ

ประเด็นสุนทรียศาสตร์หรือสุนทรียภาพเกี่ยวเนื่องด้วยทฤษฎีความงามโดยการศึกษาเป็นการอาศัยกรอบแนวคิดสุนทรียภาพของตะวันตกมาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ แม้จะเป็นประเด็นในการศึกษาพุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์ แนวคิดเชิงสุนทรียศาสตร์และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทกวีของไพวรินทร์ ขาวงาม ครั้งนี้เป็นการอาศัยกรอบความคิดทางด้านตะวันตกซึ่งยังเป็นการศึกษาที่ยังจำเป็นใน

การวิเคราะห์ในเบื้องต้นแต่ทั้งนี้การศึกษาดังกล่าวเป็นการขยายกรอบแห่งความรู้ทั้งในแง่ของสิ่งเก่า เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดมีสิ่งใหม่เป็นการต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป ยังได้นำเสนอการศึกษาแนวคิดเชิงสุนทรียศาสตร์และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทกวีของไพวรินทร์ ขาวงาม ซึ่งเป็นสุนทรียภาพตามขนบไทยว่าเป็นไปอย่างไร มีการคลี่คลายอย่างไร เพื่อเป็นการขยายกรอบของการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ยังเป็นการทำความเข้าใจสร้างทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาองค์ความรู้ในสังคมไทย ที่เป็นองค์ความรู้ทางด้านปรัชญา และวรรณกรรมที่ซ่อนอยู่อีกด้วย

แนวคิดเชิงสุนทรียภาพและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทกวีของไพวรินทร์ ขาวงาม ผลการประกวดรางวัลซีไรต์เป็นรางวัลใหญ่ซึ่งจัดขึ้นในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาจจะเป็นบรรทัดฐานที่เปิดกว้างและหลากหลายว่า คณะกรรมการในการประกวดแต่ละครั้ง มีมุมมองในการสร้างเกณฑ์กันอย่างไร โดยจะนำมาให้พิจารณากันทั้งกวีที่แต่งตามแบบฉันทลักษณ์เดิม คือแบบแผนคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง และมีการปรับฉันทลักษณ์เล็กน้อย และการแต่งแบบไร้ฉันทลักษณ์ คือแบบแผนคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง ด้วยการตัดสินรางวัลเช่นนี้ ถือว่าเป็นการประเมินค่าในองค์รวมโดยคณะกรรมการ ล้วนแต่เป็นคนสันตติ ในวรรณกรรมด้านกวีนิพนธ์ทั้งสิ้น เช่น ความงดงามของสุนทรียภาพในด้านบรรยายโวหาร ได้แก่ (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2547: 50)

ชลออักขระแต้ม	แต่งฝัน
อรรถรสทแบบอัน	อ่านได้
เสพจินตนาการบรร	เจิดบอก
กับสัจธรรมให้	ทุกห้วงแห่งใจ
ในใจใครใครสร้าง	สรรพพา
โดยถนัดโดยศรัทธา	ถูกแท้
ความรักจะถักมา	ลัยใหม่
ชีวิตคงอยู่แม้	มอดร้างร้างสูญ

ในกวีนิพนธ์บทนี้ นอกจากจะพรรณนาถึงความศรัทธาในบทกวีแล้ว ยังมีการสอดแทรกหลักพุทธธรรมเอาไว้ด้วย คือ เรื่องความเพียร ความวิริยะ อุสาหะ และความเสียสละเวลาที่มีคุณค่าในชีวิต กล่าวคือ ในบทกวีนี้ได้กล่าวถึงความพากเพียรของผู้แต่งบทกวีที่พยายามพรรณนาถึงผลงานที่ทรงคุณค่าที่สุดในชีวิต เมื่อสิ้นชีพไปแล้วแต่ว่าผลงานทั้งหลายที่ได้แต่งประพันธ์เอาไว้ยังคงอยู่สืบไป ไม่มีวันดับสูญ สลายไปตามร่างกาย เปรียบเหมือนถึงตัวตาย แต่ว่าผลงานยังคงปรากฏอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป ทรายนานเท่านานนั่นเอง ความงดงามของสุนทรียภาพในด้านพรรณนาโวหาร ได้แก่

กวีต้องขับไล่เผด็จการ
กวีต้องห้าวหาญทุกแห่งหน
กวีต้องเรียนรู้ผู้ยากจน
กวีต้องเคียงคนชาวไร่นา (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2547: 42)

ในกวีนิพนธ์บทนี้ นอกจากจะพรรณนาถึงความกล้าหาญ ความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ยังมีการสอดแทรกเอาหลักพุทธธรรมเอาไว้ด้วย คือความกล้าหาญ ความเสียสละที่ยิ่งใหญ่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการต่อสู้กับความอยุติธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ และมีความถูกต้องที่สุตถุ์นั่นเอง ความงดงามของสุนทรียภาพในด้านอุปมาโวหาร ได้แก่

เขาค้นพบศพดวงดาวได้ราวฟ้า

ดาวแห่งรักและศรัทธาที่สูญหาย

จากแสงแรกจวบถึงแสงสุดท้าย

ซากศพดาวเดียวดายกระจายดิน

เขาสดเพลงปวดร้าที่ราวฝัน

การเดินทางครั้งนั้นถึงพลันสิ้น

กลับจากขอบฟ้าโพ้นหวนยลนิน

อุลลิต์นกล่อมบรรเลงเพลงแสงดาว (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2538: 64)

ในกวีนิพนธ์บทนี้ นอกจากจะพรรณนาถึงความสงบแล้ว ยังมีการสอดแทรกเอาหลักพุทธธรรมเอาไว้ด้วย คือเรื่องความสงบ ความสันโดษ และความไม่ยึดติดในโลกธรรมแปดประการ อันจะทำให้ก่อให้เกิดความทุกข์ใจติดตามมาในภายหลังได้ บทกวีนิพนธ์นี้สอนให้เราทั้งหลายที่อยู่ในโลกจะต้องปลง ปล่อยวาง ตลอดจนถึงการลด เลิก ละสิ่งที่เบียดเบียนอกุศลต่าง ๆ ที่มาครอบงำจิตใจ และต้องทำให้เป็นกลางเสมอ จึงไม่ทุกข์ ความงดงามของสุนทรียภาพในด้านอุปลักษณ์ ได้แก่

เด็กเล่นขายของของวันวาน

โตสู่พนักงานร้านเซเว่น

ป็นหน้ายิ้มพายเป็นวรรคเวร

รับขนมเคี้ยวเล่นเพิ่มไหมคะ

เฝ้าดูผู้คนผู้ร้อนร้อน

เรี่ยวแรงแห่งนครไม่รู้ลับ

ซื้อขายสินค้ายาคอนัน

ร่ำรวยอยู่กับความยากไร้ (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2530: 10)

ในกวีนิพนธ์บทนี้ นอกจากจะพรรณนาถึงความมีสติปัญญาในการตัดสินใจในเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้ผ่านเข้ามาในชีวิตแล้ว ยังสื่อถึงความเสมอภาคในด้านความเป็นมนุษย์ ที่จะต้องประสบพบเจอในสิ่งต่าง ๆ การพบเจอผู้คนที่มีความหลากหลายอาชีพ การไม่เอาเปรียบผู้อื่น การมีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันทั้งคนจนและคนรวยก็ถือว่าเป็นคนเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ทุกคนจึงไม่ควรปฏิบัติตนอย่างเลือกชนชั้นวรรณะ แต่ว่าควรที่จะต้องหันมาเอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกัน ประดุจว่าคนทั้งโลกล้วนแต่เป็นพี่น้องสายเลือดเดียวกันนั่นเอง ความงดงามของสุนทรียภาพในด้านเทศนาโวหาร ได้แก่

ยิ่งโศคลาภาบเลือดและน้ำตา

เทพธิดาโศคลาภยิ่งอาบฝัน

อดีตสาวชานาผู้จำบัลย์
โชคชะตาพลิกผันให้งานดี
เป็นผู้เที่ยวมอบรางวัลแห่งฝันค้าง
ประชาชนต่างทางต่างวิถี
แม้ต้องสู้ดิ้นรนจนทั้งปี

แต่ผญาลาตารีพรงนี้รวย (ไพโรจน์ทร์ ขาวงาม, 2541: 136)

ในกวีนิพนธ์บทนี้ นอกจากจะพรรณนาถึงความอดทน ความอดกลั้น ความมุมานะพยายามต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะต่าง ๆ ที่ยิ่งใหญ่ในชีวิต ยังมีการสอดแทรกเอาหลักพุทธธรรมเอาไว้ด้วย คือ เรื่องความอดทน อดกลั้น ความลำบากในสิ่งทั้งหลายที่จะต้องพบเจอ ตลอดจนถึงความทำความฝันให้เป็นความจริงด้วย ชีวิตของมนุษย์ทุกคนบนโลกใบนี้ ล้วนต้องพบเจอกับความทุกข์ ความสุข ความพลัดพราก ความลำบากใจด้วยกันทั้งสิ้น แต่ว่าเราทุกคนไม่ควรท้อแท้กับชีวิตของเรา ไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตาใดทั้งสิ้น แต่ว่าเราควรมุ่งแสวงหาแต่สิ่งที่เป็นความดีให้กับชีวิตของเราเองอย่างไม่มีวันหยุด โชคชะตาชีวิตจะเป็นอย่างไรก็ย่อมที่จะขึ้นอยู่กับการกระทำของตัวเราเป็นสำคัญนั่นเอง

สรุปแล้วจะต้องคัดเลือกให้ได้รับรางวัล กวีได้ถ่ายทอดความรู้สึก หรือจินตภาพของตนผ่านหลักเกณฑ์ทางวรรณศิลป์ ได้อย่างพินิจพิเคราะห์ไตร่ตรอง แม้แต่ครั้งลักษณะการนำเสนอไม่เหมือนกัน ประเภทบทกวีต่างกัน วิธีดำเนินเรื่องแตกต่างกันไป โดยสรุปรวมแล้วอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่มีองค์ประกอบทางสุนทรียภาพครบถ้วน หรือเกือบบริบูรณ์ ดังตัวอย่างการประกาศรางวัลของไพโรจน์ทร์ ขาวงาม ซึ่งเป็นบทกวีที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ปีพุทธศักราช 2538 ม้าก้านกล้วยเป็นรวมบทกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย ที่สะท้อนให้เห็นพลังชีวิต และจิตใจของคนชนบทที่เข้ามาสู่เมืองด้วยความใฝ่ฝัน และความหวังถึงชีวิตที่ดีกว่า และได้กลายเป็นพลังสำคัญอันสร้างสรรค์สังคม แม้คนชนบทจะพบกับชีวิตแปลกแยกในสังคมเมือง แต่ความผูกพันโหยหาชีวิตในถิ่นเดิม เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้คนชนบทยืนได้ ไพโรจน์ทร์ ขาวงามสามารถใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ สร้างความกลมกลืนของรูปแบบและเนื้อหาด้วยการสรรคำ ถ่ายทอดอารมณ์สะเทือนใจให้ผู้อ่านได้ร่วมรับรู้ความรู้สึกนึกคิด และสารที่สื่ออย่างสมบูรณ์งดงาม ด้วยคุณสมบัติดังกล่าว ม้าก้านกล้วยของไพโรจน์ทร์ ขาวงาม จึงมีความดีสมควรยกย่องเป็นวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนของประเทศไทย ตัวอย่างบทกวี

คห. ย่อจาก ความเห็น
ตรงประเด็นหลงประเด็นไม่เห็นหน้า
ชิงสำเร็จความใคร่ในวาจา
เป็นปัญหาโลกแตกกระแทกแซ่ (ไพโรจน์ทร์ ขาวงาม, 2560: 114)

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์บทนี้ คือ สัมมาวาจา และการมองโลกด้วยการใช้โยนิโสมนสิการ ด้วยการใช้อยุทธพิจารณาพินิจถึงคุณและโทษของวาจาที่เราได้กล่าวออกไปโดยคิดและไม่คิดนั่นเอง การประเมินค่าทางบทกวีนั้นมีความละเอียด ต้องดูในหลายปัจจัยประกอบกันไป ไม่ควรเจาะจงไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ความโดดเด่นทางด้านรูปแบบฉันทลักษณ์ เนื้อหา จินตนาการภาพ อาจจะยังไม่

เพียงพอ ต้องถึงการนำเสนอในแง่สร้างสรรค์ ได้ความคิด ความรู้สึกใหม่จนถึงได้รับความฉงน อย่างเช่นในกรณีของบทกวีรูปแบบอย่างศักดิ์สิริ มีสมสืบ คณะกรรมการตัดสินยังชื่นชมว่า ศักดิ์สิริ มีสมสืบ สร้างฉันทลักษณ์อิสระขึ้นมาใหม่จากความรุ่มรวยของฉันทลักษณ์ไทยแต่เดิม มีรูปแบบเป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับเนื้อหาที่สรรใช้เป็นคำง่าย เรียงร้อยอย่างมีลีลาจังหวะ สร้างลำน่านทรงพลังให้จินตภาพมาตรฐานดั้งเดิมของบทกวีที่โบราณนิยมแต่งไว้ถือว่า เป็นแบบที่ยึดถือได้เช่นกัน เพราะขึ้นชื่อว่า บทกวีย่อมหนีไม่พ้นไปจากรูปแบบที่เหมาะสม ถ้อยคำที่คัดสรรอย่างเหมาะสมกับจินตภาพเหตุการณ์ เช่น

เจ้าลิมนอนซ่อมพุ่มกระพุ่มต่ำ เด็ดใบบอนชอนน้ำที่ไรฝ้าย
พี่เคี้ยวหมากเจ้าอยากพี่ยังตาย แขนซ้ายคอดแล้วเพราะหนู

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์บทนี้ คือความกตัญญูกตเวทิตาธรรมที่ประกอบด้วยความรัก และความห่วงใย ความโยยหาเป็นบ่อเกิดแห่งความโลภ และความยึดติด ความกังวลใจทำให้เกิดความทุกข์คำสัมผัสคล้องจองกันอย่างได้จังหวะมีความไพเราะ การอุปมาอุปไมยที่เห็นภาพลงตัว สะเทือนอารมณ์ คือรูปงาม โวหารดี ลีลาชวนติดตาม และอรรถรส ที่ถือว่าเป็นสุดยอดแห่งการเขียนบทกวีแล้วได้แก่

อยากมีที่ดินสักแปลงหนึ่ง
คิดถึงภูเขาลำเนาป่า
ที่ที่ลำธารไหลผ่านมา
ที่ที่มีนาแถบแควนั้น
ปลูกบ้านสักหลังอย่างใจวาด
ธรรมชาติรอบข้างอย่างใจฝัน
ขุดบ่อเลี้ยงปลาอย่างสามัญ
พืชพันธุ์ข้าวน้ำอย่างทำกิน
อยู่สงบสันโดษโดยวิถี
ชีวิตไม่มีหนี้สิน
ครอบครัวยุติธรรม
ท้องถิ่นทั้งหลายสายกลาง
เขียนหนังสือในบ้านอ่านหนังสือ
ศิลปะสารสื่อสรรค์สร้าง
รถสักคันทันสมัยเดินทาง

เยี่ยมเพื่อนถึงต่างจังหวัดไกล (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2540: 78)

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์บทนี้ คือความสงบกาย สงบวาจา และสงบใจ รวมเรียกว่า ความพหมี พหุใจ และความไม่ยึดติดในสิ่งต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดความทุกข์ใจตามมาในภายหลัง ความยึดติดเป็นความทุกข์ ความปล่อยวางเป็นความสุขยิ่ง และความสุขอย่างอื่นนอกจากความสงบ ความสันโดษไม่มีเลย มีคำถามว่าทำไมต้องยึดถือแบบเก่าจึงต้องมีการถามกลับว่านับแต่มีการเขียนบทกวีมา มีบทกวีของใครที่

ไพเราะได้นื้อหา กินใจ สะเทือนอารมณ์เท่าศรีปราชญ์ เจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส สุนทรภู่ ชิต บุรทัต ซึ่งแต่งในรูปแบบฉันทลักษณ์เดิมบ้าง ถ้าแต่งขึ้นมาใหม่ รูปแบบใหม่ดีกว่าต้องเป็นที่ยอมรับกันแล้วเช่นกัน อย่างเช่นบทกวีที่ชื่อร้อยอังกคาร กล่าวถึงการแต่งที่แปลกไปจากฉันทลักษณ์เดิมของอังกคาร กัลยปัญญาพงศ์ ที่แปลกออกไปเพียงบางส่วนเท่านั้น สุนทรียภาพ คือความงามที่จะต้องงามกินใจมีประโยชน์ เสพแล้วชื่นใจเร้าอารมณ์ ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใดงานเขียนนั้นจะไม่ล้าสมัยเป็นอมตะ ทนต่อการพิสูจน์ในความงามนั้น และความงามนั้นจะต้องเป็นอกาลิโก คือไม่จำกัดกาลเวลา ตัวอย่าง เช่น

แม่นไม้ตายก่อนวัยอันควร

ย่อมต่างล้วนตามวัยในต่างหวัง

ขอเพียงเฒ่างดงามตามกำลัง

ตราบฝากฝังถ่านเฒ่าเฒ่าสุลี (ไพโรจน์ทร์ ขาวงาม, 2548: 150)

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์บทนี้ คือความตายเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องประสบพบเจอแน่นอน ไม่ช้าก็เร็วตามอำนาจของบุญและบาปกรรมที่เรานั้นได้กระทำให้มา ตั้งแต่อดีตกาลถึงปัจจุบันนี้นั่นเอง แต่การมีชีวิตอยู่โดยเพื่อสร้างความดีแก่สังคม ศาสนา ประเทศชาติ และบ้านเมืองนั้นย่อมมีเกียรติยิ่งนักหนา บุคคลใดมีชีวิตอยู่เป็นร้อยปีแต่ไม่สร้างความดีก็สูญเปล่า ส่วนบุคคลใดแม้จะมีชีวิตอยู่เพียงไม่นานแต่ได้เพียรสร้างคุณงามความดีทุกอย่างสม่ำเสมอตราบชีวิตแล้ว บุคคลผู้นั้นย่อมเปรียบเสมือนว่าเป็นผู้ไม่ตายนั่นเอง

เป็นความงามที่อมตะตรึงใจ ไม่ว่าจะรับสารนั้นในกาลเทศะใด รายละเอียดทั้งหมด คือตัวอย่างของสุนทรียภาพในบทกวีรางวัลซีไรต์ และบทกวีอื่นของไพโรจน์ทร์ ขาวงาม เป็นความงามด้านคำความหมายตลอดถึงกลบท แห่งการแต่งบทกวีรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในระบบฉันทลักษณ์ ไรฉันทลักษณ์ ซึ่งมีความงดงาม และฉายภาพออกมาให้เห็นพ้องเป็นนิมิตแห่งธรรมในบทกวีซึ่งสามารถอ้างอิง เป็นแบบอย่างในการที่จะรังสรรค์งานบทกวีให้มีคุณภาพต่อไป รวมทั้งซ่อนคำสอนทางคุณธรรมจริยธรรม คือให้สามารถเกิดการนำไปปฏิบัติเพื่อความสะอาดสว่างสงบต่อไป

การนำเสนอแนวคิดเชิงสุนทรียภาพและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทกวี ของไพโรจน์ทร์ เนื้อหาของบทกวีนิพนธ์ทั้งหมดของไพโรจน์ทร์ ขาวงาม การนำเสนอแนวคิดเชิงสุนทรียภาพและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทกวี ของไพโรจน์ทร์ เนื้อหาของบทกวีนิพนธ์ทั้งหมดของไพโรจน์ทร์ ขาวงาม ได้แก่ ม้า ก้านกล้วย ดอกพะยอมยามยาก ไม่ใช่กวีนิพนธ์จากชายป่าอารยธรรม ไหมแท้ที่แม่ทอ คำใดจะเอ่ยได้ตั้งใจ คือดวงใจและไฟฝัน และลำนำวเนจร นำมาเรียบเรียงใหม่เพื่อให้เห็นถึงหลักพุทธธรรม ที่เกี่ยวกับเรื่องคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในบทกวีนิพนธ์ คือเพื่อแสดงให้เห็นว่า เป็นบทกวีนิพนธ์แห่งความรู้สึกเป็นนิราศทางจิตวิญญาณที่ผูกพันกับสภาพความเป็นจริงของยุคสมัย แม้ว่าจะเป็นบันทึกการเดินทางอันจะแสนเจ็บปวดของลูกชายชาวนามาสู่กรุงเทพมหานคร แต่ตัวก็เป็นบันทึกความรู้สึกร่วมของชนกลุ่มใหญ่ไม่น้อยในสังคมไทย

บทกวีนิพนธ์เหล่านี้ อาจถือเป็นตัวแทนของความเปราะบางอ่อนโยนของวัฒนธรรมไทยในอดีต กาล ซึ่งกำลังถูกทำลายจากความสำเร็จทางวัตถุในวัฒนธรรมสังคมเมืองกรุง การคร่ำครวญอาลัย การแรม ร้างจากความฝันของกวีจึงแทนเสียงคร่ำครวญอันเจ็บสลับของกลุ่มชนอีกมากมาย ที่ต้องยอมรับความ สูญเสียสิ่งที่มีค่า อันเป็นที่รักไปโดยไม่สามารถที่จะปกป้องไว้ได้ กวีนิพนธ์เป็นนิราศที่สร้างความฝันของ มนุษย์ร่วมสมัย ที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วที่หลากหลาย และมนุษย์ที่ต้องปรับใจรับ กับสภาพความเสื่อมสลายของอุดมคติเดิม เช่น

แม้วันนั้นฉันทพลาดโอกาสใจ

คงทรมนหม่นไหม้ในแสนเศร้า

ใช่แสนสุขวันนี้ที่ตื่นเช้า

ฉันยังเฝ้าอ่านหนังสือคือที่รัก (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2547: 24)

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์บทนี้ คือความทุกข์ที่เกิดจากความยึดติด เพราะว่า ความรักนั้นเป็นหนทางมาแห่งความทุกข์ใจ ความตรอมใจ และความเสียใจ ความยึดติดทำให้เกิดทุกข์ ใจ ส่วนความไม่ยึดติด ความปล่อยวาง และความไม่โลภเป็นทางมาแห่งความสุข ความสงบ ความปิติสุข และความสบายใจแต่มนุษย์ย่อมมีปัญหา อันเข้มแข็งพอที่จะผ่านเวลาอันเจ็บปวดเหล่านี้ ใช้ความฝันของ ตนสร้างอุดมคติใหม่อันงดงามกว่าเดิมขึ้น เพื่อให้ความดีงามใหม่ของอุดมคติใหม่ ได้ผลิบานไว้ประดับโลก เพื่อความสุขร่วมกันของมนุษยชาติ ดังกวีให้ภาพไว้ในตอนสุดท้ายว่า ดอกไม้ใหม่สะพรั่งทั้งสวนมนุษย์ ส่วนในกวีเล่มอื่นของไพวรินทร์ขาวงาม ผู้วิจัยแสดงให้เห็นตลอดทั้งสี่บทที่ผ่านมา เป็นการตั้งคำถามเชิง การมีอยู่ เช่น อุดมการณ์ที่แสวงหา ความดี ความงาม ความสุข การดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความหมาย ตั้งแต่ การก่อเกิดจนกระทั่งการตายจากโลกนี้ ผ่านความงามหรือสุนทรียะ คือรสคำ ได้แก่ กลบทวรรณศิลป์ใน การแต่งตามขนบธรรมเนียมแห่งการแต่ประเพณีนั้นรส คือความหมาย สัจธรรม อุดมคติในการใช้ชีวิตที่ ช่อน้อยอย่างเต็มรูปแบบ สามารถให้แนวทางในการประพันธ์ได้อย่างดี ในขณะเดียวกันความหมายที่ช่อน อยู่ได้ทำหน้าที่ในการจรรโลงโลก และขัดเกลาตนเองของผู้เขียน ผู้เสพงานบทกวีให้เข้าถึงความงดงาม และความสุขได้ตามประสบการณ์ของบุคคล เช่น

สนามหลวงอบอุ่นค้ำ คนจร

ดึกตื่นอาศัยนอน นุ่มหญ้า

พิศเดือนเพ่งดาวตอน ดิ่งตก

หลังแนบดินแต่หน้า แนบฟ้าในฝัน (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2548: 62)

สำหรับม้าก้านกล้วย กวีนิพนธ์ซีไรต์ และบทกวีเล่มอื่นที่แต่งโดยไพวรินทร์ ขาวงาม คือ การได้ อาศัยจินตนาการจากวัยเยาว์ เชื่อมโยงเข้ากับโลกปัจจุบันที่เติบโต และเติบโตเชิงความคิด เป็นความ ผูกพันของนักเขียนที่ยังไม่ลืมถิ่นเก่าบ้านเกิด แม้จะมาใช้ชีวิตเพื่อหน้าที่การงานในกรุงเทพ แต่อารมณ์ ถวิลหาต่อทุ่งนา และน้ำใสใจจริงของคนชนบทยังคงมีอยู่ไม่เสื่อมคลาย และเป็นจุดเริ่มให้กวีอาสาเป็น สารคดี ชีวม้าก้านกล้วยหนีโลกแห่งความแออัดแบบวิถีเมือง ทะยานสู่โลกแห่งความงามธรรมชาติแบบวิถี ชนบท เพื่อนำมาสู่การตรึงตรองและแสวงหาถิ่นใดที่ควรค่าแก่การรอนแรมมาพักพิง และชื่นชมความงาม

ในระดับจิตวิญญาณ ม้าก้านกล้วย เมื่อวิเคราะห์แล้วอารมณ์ที่ปรากฏชัดที่สุด คืออารมณ์โหยหาอาลัยของกวี

เป็นความโหยหาความรักและความฝันความรักนี้ คือความรักในมาตุภูมิของกวี คือแผ่นดินอีสาน ความทรงจำแห่งอดีตอันงดงามของอีสานและความรักในคุณค่าวัฒนธรรมดั้งเดิมอันกำลังสูญสลายอย่างไม่มีวันหวนคืนความฝัน คืออุดมคติอันงามของการดำรงชีวิตอยู่อย่างสมศักดิ์ศรีของมนุษย์ และความใฝ่ฝันที่จะนำพามนุษย์ไปสู่สิ่งที่สูงส่ง ในภavnาน่าจะประกอบไปด้วยบทประพันธ์ชื่อม้าก้านกล้วยจำนวน 4 บท เป็นความอธิบายความหมายของม้าก้านกล้วย และเกริ่นนำให้อ่านได้เข้าใจสารที่กวีต้องการจะสื่อ ม้าก้านกล้วยเป็นภาพพจน์ตัวแทนตัวตนของกวี ในฐานะชาวนบพที่มุ่งสู่เมืองเพื่อนค้นหาชีวิตที่ดีขึ้น และเป็นสัญลักษณ์ของความสมณะเรียบง่ายของชีวิตชนบทเดิม เช่น

ปลงป่าปลูกเมืองสร้าง สุขุทัย

จารึกวีรกรรมไพ เศษพัน

ใครสร้างและเหล่าใคร คุมครอบ

อดีตลึกลับลึกคั่น ขุดถ้อยถามหา (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2538: 79)

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์บทนี้ คือความดีเป็นสิ่งที่สำคัญ ความดีเป็นที่ปรารถนาของมวลมนุษยทุกคน และความดีนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ตายไปตามร่างกายและวิญญาณ แต่ความดีที่เราได้กระทำนั้นจะมีผลต่อการทำงานทุกอย่างของมนุษย์ทั้งทางกายและทางใจ คุณงามความดีย่อมเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมเจริญขึ้นไป

ภาค 1 แผ่นดินถิ่นทุ่ง

เป็นเนื้อหาพรรณนารักความงาม ความผูกพันต่อแผ่นดินอีสาน และในบทกวีสามารถถ่ายทอดความงามความละเมียดละไมของแผ่นดิน ธรรมชาติและวิถีชีวิตของมาตุภูมิอย่างประณีตงดงามในกวีนิพนธ์หลายบท เช่น เจ้าสาวใบตอง เธอเจ้าสาวใบตองในร่องสวน เคยชวนลมมาพ้อห่อข้าวขาวจะออกทุ่งออกทางทุกครั้งคราว ต้องห่อข้าวห่อของแล้วท่องไป ถึงยามหิวแกะห่อก็ข้ามหอม ถึงกลางแดดแผดดมก็หอมได้ ละคำเคยอ้อมหอมถึงหัวใจ หอมแต่น้อยคุ้มใหญ่หอมไม่จาง ไพวรินทร์รำพันถึงมาตุภูมิอีสานอันงดงามอบอุ่นของตนอย่างอาลัยอาวรณ์เพียงนั้น เนื่องจากการพลัดพรากจากมาตุภูมิที่รักนี้ มีเหตุผลอันเจ็บปวด เพราะเป็นความจำเป็นแห่งการอยู่รอด บังคับผลักดันให้ลูกชาวนาทั้งถิ่นไปสร้างตนในเมืองหลวงซึ่งเป็นภาระหนักหนาและดูแทบที่จะไม่มีความหวังเลย อีกทั้งความหวังที่จะกลับไปสู่แผ่นดินอีสาน ไม่อาจที่จะหวังว่าจะกลับไปสู่แผ่นดินที่รักที่เหมือนเดิมได้อีกด้วย เช่น

แดดบ่มลมโบยดั่งบ้า

ลูกชายชาวนาผิวก้าน

ตราตรำทำนาช้านาน

จำต้องจากบ้านไปไกล

จากแม่ไปรบในเมืองหลวง

ศึกนี้หนักหน่วงกว่าศึกไหน

เพลงศึกก็ก้องหัวใจ

สมรภูมิเมืองใหญ่ภัยสงคราม

วันทระทมลมทุ่ง

สังเวยแล้วมุ่งเดินข้าม

ลาก่อนแผ่นดินถิ่นคาม อย่าเลยอย่าปรัมห้ามกัน
 ไม่รบไม่อาจสุขสงบ แม่รบแล้วพ่ายพับผืน
 ขอสู้อวยชัยวัน สักขาติหนึ่งอันอาจจ้อง (ไพโรจน์ทร์ ขาวงาม, 2538: 125)

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์บทนี้ คือความอดทน ความพยายาม ความมุมานะและความซื่อสัตย์ต่อตนเองและสังคม เข้าทำนองสุภาษิตไทยที่ว่า อดเปรี้ยวไว้กินหวาน เป็นต้น เพราะฉะนั้นความอดทน ความพยายามในวันนี้ย่อมเป็นบารมีที่ยิ่งใหญ่ จะตามติดตัวเราไปตลอดชีวิตอย่างแน่นอน ประมาณมิได้เพราะว่าอีสานแสนงานนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปหมดแล้ว ไพโรจน์ทร์พรรณนาถึงความล่มสลายของสังคมชนบทในอีสาน ความล่มสลายของชาวนาและความล่มสลายของค่านิยมเดิม ชาวนาต้องทิ้งบ้านเกิดทิ้งความสมถะเรียบง่าย ความเป็นอิสระของชนบท มาเป็นแรงงานในเมืองหลวง มุ่งแสวงหาเงินทองและความมั่งคั่ง เพื่อนำวัตถุและความมั่งคั่งกลับบ้านเกิด เป็นการสร้างค่านิยมแห่งการบูชาวัตถุให้เพิ่มพูนขึ้นในชนบทด้วย ความเปลี่ยนแปลงและความสูญสลายของคนอีสานในอดีต ยิ่งทำให้ความโหยหาอาลัยของกวีมีความเจ็บปวดรันทดยิ่งขึ้น ดูความหวังไม่ได้ที่จะให้อดีต อันงดงามนั้นกลับคืนมาอีกด้วย

ภาค 2 แผ่นดินถิ่นเมือง

ในมำก้านกล้วยเป็นการพรรณนาถึงชีวิตในกรุงเทพมหานครที่ลูกชาวนาต้องมาอาศัยอยู่ เป็นสภาพของปัญหาอันซับซ้อนของกรุงเทพมหานครปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม และปัญหาอันบีบคั้นต่าง ๆ ของสังคมเมือง ภาพของกรุงเทพมหานครที่กวีพรรณนาถึงเป็นภาพที่หมองหม่น เป็นเมืองในม่านหมอกของความเศร้าโดยเฉพาะในใจผู้แปลกถิ่น กวีจำใจต้องมาเผชิญกับชีวิตอันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง ทั้งต้องเผชิญกับอุปสรรคปัญหา ความรันทดลึกซึ้งด้วยตระหนักว่า ไม่สามารถกลับไปหาอดีตได้แต่ก็ไม่สามารถไปสู่ความสำเร็จอันมุ่งหวังได้เช่นกัน กวีพรรณนาถึงความเจ็บปวดที่ได้รับในฐานะลูกอีสานคนหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากวีกำลังพูดแทนกลุ่มชนที่ร่วมชะตากรรมเดียวกันอีกจำนวนมหาศาล มีทั้งกลุ่มกรรมกรในโรงงานคนเฝ้ายามในเมือง หญิงบริการ และหนุ่มนักร้อง เช่น (ไพโรจน์ทร์ ขาวงาม, 2539: 80)

ขึ้นชื่อเจ้าต้นกล้า เลือดเนื้อชาวนาต้องกล้าหาญ
 คราเคียวสนิมกร่อนรอนราน คราจำจากบ้านไปรบ
 ไปกับกองทัพเศรษฐกิจ หน้าที่มีคิดเลี้ยวหลบ
 พรคพวกเคลื่อนไหวพลสมทบ ถนนฝุ่นฟุ้งตรลบกลบตา

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์บทนี้ คือการไม่เอาเปรียบคนอื่น การมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงานของตนเอง และการเอาใจใส่กับงานให้เต็มกำลังความสามารถ ให้สมกับการได้รับมอบหมายดังนั้น ในภาคสอง แผ่นดินถิ่นเมืองจึงเป็นการพรรณนาให้เห็นสภาพอันรันทดของกรุงเทพมหานคร หรือนครใต้แสงดาว ซึ่งเป็นที่รวมแห่งความทุกข์อันหลากหลาย มีอาจหลบลิ้นหนีไปได้ หากต้องเผชิญอยู่ทุกคำเข้าอย่างอดทนอย่างรันทด และอย่างเจ็บปวดสิ้นหวัง นครใต้แสงดาวจึงเป็นมหานครผ่านความทุกข์ ซึ่งคนตกทุกข์ทั่วเขตประเทศไทยต่างมุ่งหวังหลีกหนีเข้ามา แม้แต่รุกเทวดายังจำต้องทิ้งป่าดงพงไพรมาอยู่เมืองเพื่อหวังการอยู่รอดจากเครื่องเช่นไหหัว

ภาค 3 แผ่นดินถิ่นใด

ในบทนี้กวีได้พยายามปลงใจ ยอมรับสภาพแห่งการพลัดพรากจากถิ่นเดิมและความโหยหาอันลึกซึ้งที่ไม่อาจเลื่อนหายไปได้ หรือมิเช่นนั้นกวีจะสร้างทำใจขึ้นชม ประชดความทุกข์ ความเจ็บปวดของตนเอง ดังเช่นบทนรทของเรา ซึ่งเป็นการใช้น้ำเสียงประชดตนเองว่าอยู่ในรกรานั้นสบายดี สร้างอารมณ์สะท้อนใจแก่ผู้อ่านพอกับการประกาศอย่างเจ็บปวดของกวีเองว่า ความฝันนั้นตายเสียแล้ว แม้กวีจะพยายามฝันเพียงไรก็ตามในความเจ็บปวดนี้เองกวี ต้องใคร่ครวญถามใจตนเองแทนมนุษย์ร่วมสมัยอีกจำนวนไม่น้อยว่า ชีวิตนี้มุ่งหน้าไปทางไหน ตัวอย่างบทกวี เช่น (ไพโรธินทร์ ขาวงาม, 2547: 82)

พรรคพวกเคลื่อนพลสมทบ	ถนนฝุ่นฟุ้งตรลบกลบตา
ลมทุ่งดูแลแม่ด้วย	ไม่มีวัยจะกลับมาหา
พร้อมด้วยเกียรติยศเหรียญตรา	เชิดหน้าชูตาแผ่นดิน
จึงเจ้าตันกล้าหาญ	เจ็บไปเหมือนตายตราบสิ้น
หรือเชี่ยวชาญโคราโทดมพิพ	ฉีกชิ้นเนื้อลูกของแม่แล้ว

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์บทนี้ คือการไม่คอร์ปชั่น การไม่เป็นคนคดโกง การไม่เอาเปรียบกับคนอื่นที่ดีกว่าตนเอง แต่จะต้องมีความสามัคคี ความจงรัก ความภักดี ความซื่อสัตย์ ความสุจริต การปรองดองสมานฉันท์ ตลอดจนการไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง และการไม่ทำธุรกิจที่ผิดกฎหมายอีกด้วยอันเนื่องในท้ายที่สุดของความหม่นหมองสิ้นหวังกวี จบบทด้วยบทคร่ำครวญซึ่งเป็นการรำให้กับอดีตเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนที่จะกล้าหาญพอจะวาดหวังอนาคตทั้งมงาม ท่ามกลางหยาดน้ำตา และความอาลัยเสียดายอดีตที่ผ่านมา

บทสรุป

แนวคิดเชิงสุนทรียภาพทั่วไป เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความงามที่ปรากฏในงานศิลปะและธรรมชาติ ได้แก่ แนวคิดเชิงสุนทรียภาพในบทกวี เป็นสุนทรียภาพแห่งชีวิต และมีคุณค่าทางจิตศิลป์ด้านอารมณ์ความรู้สึก ที่เกิดจากสุนทรียะในเชิงจินตนาการ บทกวีนี้มักจะสื่อสารทางความคิด ต่อบรรดาการสร้างสรรค์งานศิลปะ ทำให้สัมผัสถึงรสแห่งศิลปะ ความงดงาม ความไพเราะ เสนาะหูและสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เกิดความรู้สึกปิติยินดี อิ่มเอมจิตใจ และชื่นชมในสิ่งต่าง ๆ บทกวีนิพนธ์นี้สามารถทำให้ผู้ที่เสพรสชาติบทกวีนิพนธ์ของไพโรธินทร์ ขาวงาม ได้รับรู้ถึงรสชาติของความพิสดาร ซึ่งเกิดจากสำนวน และถ้อยคำแห่งการประพันธ์ที่ผู้ประพันธ์ได้ถูกถ่ายทอดออกมาผ่านตัวบทกวีนิพนธ์ ได้แก่ รสแห่งความรัก รสแห่งความขบขัน รสแห่งความเมตตากรุณาที่เกิดภายหลังความเศร้าโศก รสแห่งความโกรธเคือง รสแห่งความกล้าหาญ รสแห่งความกลัว ตื่นเต้นตกใจ รสแห่งความขัง ความรังเกียจ รสแห่งความพิศวงประหลาดใจ และรสแห่งความสงบ

แนวคิดเชิงสุนทรียภาพและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏ ในบทกวีของไพโรธินทร์ ขาวงาม ประกอบด้วย 2 อย่าง คือ (1) สุนทรียภาพ หรือสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ การเล่นคำ การสรรคำ คำสัมผัสทั้งในและนอก สำนวนในการประพันธ์ โวหารลีลาในการแต่ง และคำที่ใช้อุปมาอุปไมยในเชิงเปรียบเทียบ และ (2) ธรรมะ หรือหลักพุทธธรรม ได้แก่ ความกตัญญู ความสงบ ความสันโดษ ความเสียสละ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ ความเพียร และความรู้สึกลึกซึ้งในการบริหารงานส่วนรวม ตลอดจนจนถึงการมีความคิดที่ตีงมด้วยส่วนคุณค่าความสำคัญของสุนทรียภาพ และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในบทกวีนิพนธ์ของไพโรธินทร์ ขาวงาม คือ (1) สุนทรียภาพในบทกวีเป็นสิ่งที่สนับสนุนให้เกิดความงดงาม ในแง่ของวรรณศิลป์ที่ถูกถ่ายทอดออกมาจากอารมณ์ความรู้สึก ความนึกคิด และจินตนาการ ได้แก่ การเล่นคำ การสรรคำ คำสัมผัส สำนวน โวหาร และการอุปมาอุปไมย จึงทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงรสชาติที่งดงามของบทกวีนิพนธ์ผ่านการสัมผัส และ (2) หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในบทกวีของไพโรธินทร์ ขาวงาม ได้แก่ ความกตัญญูทุกเวที ความสันโดษ ความเสียสละ ความถ่อมตน ความกล้าหาญ และความซื่อสัตย์

ส่วนรูปแบบแนวคิดเชิงสุนทรียภาพ และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทกวีของไพโรธินทร์ ขาวงาม คือบทกวีของไพโรธินทร์ ขาวงาม ได้รับอิทธิพลมาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีแนวคิดส่วนหนึ่งมาจากปรัชญาชีวิตแบบธรรมชาตินิยม จากการพบปะผู้คน การเดินทางไกล การศึกษาเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาการเข้าใจในสังคมเมือง และสังคมชนบท ตลอดจนจนถึงการเข้าใจในความเป็นจริงของชีวิตการปล่อยวางซึ่งเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในช่วงเวลาหนึ่งของชีวิตไพโรธินทร์ ขาวงาม ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของคำประพันธ์ที่ถูกเรียกว่า บทกวีนิพนธ์ ที่ผู้ประพันธ์ต้องการให้ผู้อ่าน ได้รับรู้เรื่องราวบางอย่างที่แฝงไปด้วยข้อคิดและจินตนาการอันล้ำเลิศ ที่ถูกระบายออกมาเป็นบทกวีนิพนธ์จำนวนหลายเล่ม

ผู้แต่งบทกวีจะต้องใช้ระยะเวลาอยู่หลายปีจนกว่าจะสามารถคิดค้นคำประพันธ์ออกมาได้อย่างชาญฉลาด และนับว่าเป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่งที่ผู้ประพันธ์บทกวีทำจนสำเร็จ จนกลายมาเป็นผลงานเพชรน้ำเอกที่ยิ่งใหญ่ออกสู่สังคมไทย ที่สะท้อนเรื่องราวสำคัญบางอย่างจากอดีตสู่ปัจจุบัน บทกวีทุกบทล้วนมีแนวคิดที่เป็นเหมือนปรัชญาในการดำเนินชีวิต ทำให้เป็นสิ่งที่เรียกว่า บทกวีนิพนธ์ที่เป็นอมตะไปตลอดกาล เพราะว่าประกอบด้วย หลักสุนทรียภาพที่มีความงดงามสอดแทรกด้วยหลักพุทธธรรมที่ล้ำค่า กล่าวคือบทกวีนิพนธ์ของไพโรธินทร์ จึงเป็นบทกวีนิพนธ์ที่ทรงคุณค่ายิ่งนัก

เอกสารอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. (2546). ปรัชญาศิลปะ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- กิริติกันต์ บุญฤทธิ์. (2551). โลกทัศน์ในรวมบทกวีนิพนธ์ของไพโรธินทร์ ขาวงาม. กรุงเทพฯ: สยาม.
- กำจร สุนพงษ์ศรี. (2548). สุนทรียศาสตร์และหลักปรัชญาศิลปะ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2547). พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: สยาม.
- ดวงมน จิตร์จำนงค์. (2551). กวีนิพนธ์ร่วมสมัยของไพโรธินทร์ ขาวงาม. กรุงเทพฯ: สยาม.

- นพวรรณ งามรุ่งโรจน์. (2559). บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: คำนำ.
- นฤมล อินทรลักษณ์. (2545). วิจารณ์ลีลาในการเสนอภาพลักษณ์สังคม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2550). เพียงความเคลื่อนไหว. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.
- ประเสริฐ ศีลรัตน. (2545). สุนทรียศาสตร์ทางทัศนศิลป์. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ไพวรินทร์ ขาวงาม. (2547). ม้าก้านกล้วย. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.
- ไพวรินทร์ ขาวงาม. (2547). เจ้านกแก้ว. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.
- ไพฑูรย์ ธีธัญญา. (2554). วรรณคดีสี่เขียว. กรุงเทพฯ: นาคร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2543). พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.
- วนิดา ขำเขียว. (2543). สุนทรียศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- วรรณนะ หนูหมื่น. (2545). จินตภาพในรวมบทกวีนิพนธ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. (2542). สุนทรียภาพของชีวิต. กรุงเทพฯ: มหาวิ